

ולמעתיקים ז"ל ביאור, שהעומדים במעמד הר סיני ושומעים את הדיבור יאמין זרעם וצאצאיהם אחריהם באמונתם, וזה בכלל מה שיובן ממאמרו יתעלה, וגם בן יאמינו לעולם ק"י.

(יט"י) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה לֵּךְ אֶל הָעָם וְקִדְשָׁתָם הַיּוֹם וּמָחָר וּכְבָּסוּ שְׂמֹלֹתָם:

וקדשתם - הטעם המכוון בקדושה זו, קדושה פנימית על ידי הכנת הלב, וקדושה חיצונית שהיא שמירה מן הטומאה ק"י - או ברחיצה לדעת בן עזרא ז"ל ק"י.

יתעלה. והשוה מש"כ לעיל פר' שמות (ד:יג) בהערה אודות טענותיו של משה להשי"ת שאין רצונו להשלח למצרים.

ק"י. גם הרמב"ם באגרת תימן הביא כעין זה ממאמרם ז"ל (אגרות הרמב"ם מהד' ר"י שילת עמ' קכו): 'וכן אמרו רבותינו ז"ל על כל המסתפק בתורת משה - לא עמדו אבותיו על הר סיני'. ואינו ידוע לנו מקור דבר זה, וכבר ציינו לדברי בעל 'מדרש הגדול' לפסוקנו שהביא כעין זה, אבל לא נודע אם ציטט כן ממקור קדום או מדברי הרמב"ם עצמם, כמו שהעיר המהדיר.

ק"י. וכן כתב הרמב"ם במורה נבוכים (ג:לג): 'וכשצוה ית' לקדש האומה לקבל התורה ואמר 'וקדשתם היום ומחר' אמר להם משה 'אל תגשו אל אשה' - הנה באר שהקדושה היא הרחקת המשגל'. וראה להלן (פסוק טו) שנוקק רבנו לבאר היכן נרמז בציווי יתעלה מה שאמר להם משה 'אל תגשו אל אשה', וצידד שכך מובן מ'וקדשתם' - והיינו כפירוש השני כאן שהכוונה ב'וקדשתם' היא שמירה מטומאת קרי. ועוד צידד שם שמאמר משה 'אל תגשו אל אשה' אינו נכלל ב'וקדשתם' אבל הוא מובן מאליו, כיון שתשמיש מתנגד להמוכן מציווי 'וקדשתם' - וזהו כפי שאר הפירושים כאן, וכן מבואר בדברי רבנו שם.

ק"י. לשון רבנו משמע לכאורה דאו או קתני - או שמירה מן הטומאה או רחיצה במקוה. אבל יתכן גם לפרש הכוונתו דתרווייהו איתנהו בכלל 'וקדשתם', והיינו שהציווי להיות קדוש דורש שמירה מן הטומאה למי שלא נטמא, ודורש רחיצה למי שכבר נטמא. ואמנם לשון ראב"ע עצמו אינו נראה כן שהרי כתב: 'וטעם וקדשתם - שירחצו במים, ויורה על זה וכבסו שמלותם כדרך ואם לא יכבסו ובשרו לא ירחץ', ומשמע דעתו שדוקא טהרה במקוה הוא המכוון במקרא זה. ועי' להרמב"ן שנתקשה בדבריו, שאם המכוון למעשה

ומה שמורה לך על הקדושה הפנימית, מאמרו אחרי כן (פסוק כב) לגבי ההכנה בביאור המדרגה הרוחנית הזאת, וגם הכהנים הנגשים אל יי יתקדשו, ובלא ספק כבר קדמה להם הקדושה החיצוניתקא.

טבילה - די בפעם אחת, ולמה נאמר 'היום ומחר', ולכן פירש שהכוונה כעין שכתב רבנו בצד הראשון: 'שלא יגשו אל אשה וכל טומאה'. והנה לפי מה שביארנו בדעת רבנו דתרוייהו איתנהו לק"מ קושיית הרמב"ן, ואמנם בלא"ה כבר העירו שראב"ע יישב קושיא זו בעצמו באומרו לפני זה: 'הרחיב להם זמן להתקדש שאר זה היום ומחר', כלומר 'היום ומחר' טעמו 'היום או מחר'. ויש לציין שבפירושו הקצר אכן פירש ראב"ע כדברי הרמב"ן: 'שישמרו מכל טמא ומטמא' [ואולי יש ללמוד מזה שלא היה פירוש ראב"ע הקצר לעיני הרמב"ן].

עוד יש לציין, שכדברי הראב"ע (בפירוש הארוך שממנו ציטטו רבנו והרמב"ן) נמצא גם בש"ס (ראה יבמות מו:) ובמדרשים (ראה תורה שלמה כאן אות קמ וקמו).

ובדעת הרמב"ם יש לציין, שמחד גיסא הבאנו לעיל בסמוך לשונו במורה נבוכים (ג:לג) שנקט בצד הראשון שהכוונה לשמירה מן הטומאה, ומאידך ביד החזקה בהל' איסורי ביאה (יג:ג) כתב: 'וטבילה היתה במדבר קודם מתן תורה שנאמר וקדשתם היום ומחר וכבסו שמלותם'. ואפילו אם תמצי לומר שאין זו סתירה דתרוייהו איתנהו, בכל זאת יקשה איך ביד החזקה למד מכאן שטבילה במקוה היתה נהוגה במדבר, שמא רק שמירה מן הטומאה נאמרה כאן. והיה נראה לומר בדעתו שהציווי של 'וקדשתם' בהכרח כולל כל אחד ואחד מישראל, בין אלו שעדיין טהורים בין אלו שכבר נטמאו. אמנם העירוני שבכל אופן דברי הרמב"ם בהל' איסורי ביאה אינם תואמים לגמרי לדברי רבנו כאן, שמדברי רבנו נראה שמדובר בטבילה למי שאינו טהור, ואילו הרמב"ם מיירי שם בטבילה שמטבילים את הגרים להיכנס כברית. ולכן נ"ל שנקט הרמב"ם ביד החזקה ביאור הכתוב כפי מדרשם ז"ל, אע"פ שהוא עצמו ביארו בדרך הפשט באופן אחר, ובמורה נבוכים כתב כדרך הפשט.

קכ. במקור: 'ודלך עלי אלקדושה אלכאטנה קולה בעד ד'לך פי אלאסתעדאד לביאן הד'א אלמקאם' (בתרגום המהדיר: ורמז לך אל הקדושה הפנימית מאמרו אחר זה בהכנה כדי לבאר פסוק זה), ונמשכתי בתרגום 'הד'א אלמקאם' אחרי הצעת פרופ' נ' אילן (כמאמרו 'הנחות תאולוגיות ועקרונות פרשניים', בתוך ספר 'דבר דבור על אפניו' (ירושלים תשס"ז), עמ' 45, ע"ש).

קכא. ר"ל שהפסוק להלן 'וגם הכהנים וג' בהכרח עוסק בקדושה פנימית, שהרי מדובר אחרי שלשת ימי הגבלה שכבר פרשו מנשותיהם, ועדיין ציוה ה' על הכהנים להוסיף ולהתקדש, ובהכרח הכוונה להתקדשות פנימית. ומשם יש ללמוד שאף בפסוק כאן הכוונה גם לקדושה פנימית. וראה מש"כ עוד בזה במקומו להלן (פסוק כב).

וטעם הקדושה הפנימית, טהרת הלבבות מזהמת המחשבות שנאמר בהן (תהלים צד:יא) **יוי יודע מחשבות אדם כי המה הבלקב, והתעסקותן בשלימות שהם הולכים לקראתהקב, כמו שאמר דוד ע"ה (שם קא:ב) אשכילקבי בדרך תמים מתי תבוא אלי אתהלך בתם לבני בתוך ביתי, וזו היא ההתבודדות הפנימיתקב. ואפשר שיש שםקני דרכי הנבואה שלא ידענו את פרטיהם.**

קכב. מדברי רבנו כאן משתמע ש'הבל' היינו מחשבות מזהמות (במקור: 'וסך', وسخ = מלוכלך, dirty), ואילו בדבריו בס' המספיק בפרק על כבישת הכוחות (הוצאת פלדהיים עמ' 476) מצטט רבנו פסוק זה בהקשר למחשבות בטלות העסוקות בעניינים של מה בכך, וכמו כן מביאו הרמב"ם במורה נבוכים (גיט) בדברו על ליקויי השכל ומניעותיו מהשגת אמיתות הבורא (וכך גם משמעות הביטוי בדברי הרמב"ם בהל' ע"ז יא:טז ובהל' חמץ ומצה ז:ד ע"ש).

קכג. במקור: 'מסתקבלוה' (בתרגום המהדיר: עתידים לקבל), ור"ל השלימות שאדם צריך לשאוף אליה ולשים מגמתו כלפיה.

קכד. כ"ה בכת"י, ויש כזה גם בנוסחאות המקרא כ"י וכן נראה גם מן התרגום, אבל ברוב הספרים הנוסח 'אשכילה'. [הערות נהור שרגא] והשוה פירוש רבנו בחיי לבראשית (יז:א בסופו) שציטט המקרא כדברי רבנו. ובספר המספיק בפרק על ההתבודדות (הוצאת פלדהיים עמ' 506) הביא רבנו מקרא זו בדברו על ההתבודדות הפנימית המרומזת במקרא זה באומרו 'אתהלך בתם לבבי' וההתבודדות החיצונית באומרו 'בתוך ביתי', ושם הועתק 'אשכילה'.

קכה. ר"ל שטהרת הלב ממחשבות הבל והדבקות במחשבת השלימות - היא עצמה ה'התבודדות הפנימית', שגדרה הוא 'פינוי הלב והמחשבה מכל דבר זולתו יתעלה, והחדרתו אליהם והשכנתו בקרבם' (לשון רבנו ב'המספיק' הוצאת פלדהיים עמ' 272). וראה מה שהאריך רבנו בביאור ענין ההתבודדות הפנימית בס' המספיק בפרק על ההתבודדות (הוצאת פלדהיים עמ' 494 ואילך).

קכו. העיר פרופ' אילן במאמרו 'הנחות תאולוגיות ועקרונות פרשניים', בתוך ספר 'דבר דבור על אפניו' (ירושלים תשס"ז, עמ' 50 הערה 106) שמילת 'שם' (שתירגם המהדיר באופן מילולי ע"פ 'תם' הערבית) מיותרת, באשר אינה תיאור מקום אלא באה בהוראה סתמית, כמו there is שבאנגלית. ואמנם נ"ל שבחנם דקדק כן שהרי כבר הרמב"ם אימץ הצורה הערבית 'יש שם' גם בעברית של משנה תורה [כמו שכתב מרן הכס"מ בתחילת הלכות יסודי התורה, וכעין זה יש בדברי הרמב"ם פעמים רבות, ועי' להר"מ מאזוז בספרו 'מגדולי ישראל' ח"א בפרק על רש"י שמנה בסה"כ ק"ח מקרים כאלו, וביאר שם שהוראתה בערבית של תיבה זו היא 'יש

וצוה יתעלה שתהיה ההכנה שני ימים, לפי מה שידע בתחילה שבאותו הזמן תהיה הכנתם שלימה כדי להשיג מה ששייגו אליו ביום השלישי.

וכבסו שמלותם - כמנהג שקבע זקנם (יעקב) ע"הק"ז באומרו והטהרו והחליפו שמלותיכם ונקומה ונעלה בית אל (בראשית לה:ב-ג) קכח.

(יט:יא) וְהָיוּ נָכְנִים לַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי כִּי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי יֵרֵד יְהוָה לְעִנִּי כָּל הָעָם
עַל הַר סִינַי:

ירד יו' - רמז להתגלות האור הנקרא כבוד יויקנט.

במציאות'. ודבר זה נעלם מהר"ר מרגליות בהגהותיו על הרמב"ם שם שנדפסו לאחרונה בספר 'כבוד מלכים', שבמח"כ הרחיק נדוד בביאור לשון זה ע"ש. ובכן מעדיף אני לסבול את צורת הביטוי הערבית בכדי להתאים לשון הבן ללשון האב ככל האפשר.

קכז. המהדיר נתעורר בזה ממה שקבע הרמב"ם בפירוש המשניות סוף פ"ז דחולין, שאנו מקיימים את המצוות רק משום שכך נצטוינו ע"י משה ולא משום מצוותם הקודמת. ואינו קשה כלל, ראשית, כאן מדובר לפני מתן תורה ואילו הרמב"ם מדבר לאחר מתן תורה. ובלא"ה כבר ביארנו דברי רבנו לעיל בפר' ויצא (לא:לט), שכל כוונתו היא שאיזה עניינים קדומים השאירה אותם התורה ועשתה מהם מצוות לישראל מפאת נכונותם ושלימותם בדרכי העבודה הרצויה ע"ש, אך ודאי שעכשיו אנו מקיימים אותם רק מפני ציווי ה'. ובכן, לא רק שאין בזה שום סתירה בין דברי רבנו לדברי אביו, אלא אדרכא הם משלימים זה את זה.

קכח. לכאורה יש להעיר, דלעיל אצל יעקב פירש רבנו שני פירושים, או שנטהרו מטומאת עבודה זרה או שנטהרו מטומאות גופניות כקרי וכנדה, ושם ביאר שפירוש השני מראה שהיה בזה ענין קדום שהשאירה התורה, ואילו כאן כתב שיעקב הוא שקבע מנהג זה, ודברי רבנו כאן הלא מכוונים על טהרה מטומאת קרי, כפי שמתבאר מדבריו להלן (פסוק טו). ומסתבר שכוונתו כאן לומר שאמנם הציווי לישראל נמשך אחר המנהג שקבע יעקב זקנם, אכן מנהגו של יעקב היה ע"פ מנהג קדמון ידוע. וראה מש"כ להלן שם בהערה.

קכט. לעיל פר' בשלח (טז:ז) הביא רבנו שלשה מובנים במונח 'כבוד ה'', ואחד מהם הוא 'שם לאור הנברא, כמו והנה כבוד ה' נראה בענן (טז:י)'.
שם לאור הנברא, כמו והנה כבוד ה' נראה בענן (טז:י).